

การศึกษาภาษาระดับข้อความ (discourse) ในภาษาไทย : พัฒนาการด้านแนวคิดและตัวอย่างงานวิจัย
The study discourse in Thai language : concept development and research examples.

สุภาวดี วสีวิวัฒน์*

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Supawadee Wasiwivat*

Faculty of Humanities and Social Sciences Nakhon Si Thammarat Rajabhat University

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอความรู้เกี่ยวกับการศึกษาภาษาระดับข้อความ (discourse) ในภาษาไทย ในส่วนพัฒนาการด้านแนวคิดและตัวอย่างงานวิจัย เพื่อให้เห็นพัฒนาการและแนวคิดของการศึกษาภาษาระดับข้อความในปัจจุบัน อันอาจทำให้เห็นทิศทางการศึกษาภาษาระดับข้อความในอนาคต ผลการศึกษา พบว่า การศึกษาภาษาระดับข้อความ คือ การศึกษาหน่วยในภาษาที่อยู่ในระดับเหนือกว่าประโยคหรือใหญ่กว่าประโยค จากการใช้บริบทหรือสถานการณ์ในการสื่อสารจากภาษาที่ปรากฏอยู่ โดยเป็นการศึกษาใน 2 มิติ คือ ใช้ discourse เมื่อต้องการจะกล่าวถึงในมิติของภาษาจะตรงกับศัพท์ในภาษาไทยที่เรียกว่า “ข้อความ” “วจนะ” “ปริจเฉท” และ “สัมพันธสาร” ซึ่งปรากฏผลงานออกมาในลักษณะการเชื่อมโยงความอย่างแพร่หลาย และใช้ Discourse เมื่อต้องการจะกล่าวถึงมิติทางสังคมและวิถีปฏิบัติทางสังคมที่สัมพันธ์กับภาษาและการใช้ ตรงกับศัพท์ในภาษาไทยว่า “วาทกรรม” ที่ใช้เรียกกันในทางสังคมศาสตร์ และต่อมาได้พัฒนาเป็นศัพท์ที่ใช้กันในทางภาษาศาสตร์ภาษาไทยว่า “วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์” ซึ่งเป็นการศึกษาแบบบูรณาการโดยการศึกษาคโครงสร้างของภาษาระดับข้อความและพิจารณาการใช้ภาษานั้นจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรมประกอบกัน

คำสำคัญ: การศึกษาภาษาไทย ภาษาระดับข้อความ

Abstract

This article is intended to present knowledge of the study “discourse” in part of the development of research ideas and examples. In order to develop the concept of the study “discourse” and the language in the current text. It may be that the language of the text in the future.

The study found “discourse” is the study of the language in the above sentence or larger sentence from the context or situation in the communication language that appears. This study is the second dimension is ‘discourse’ to be discussed in terms of the language to match the terms in Thai language called " khokhwam", " wachana", " pritchathe " and " sam phantha san ", the study appears in the text link widely. ‘Discourse’ used to be the social dimension and social practices associated with language and use, words match in Thai language as " wathakam " is known in the social sciences, and later evolved into a term used in Thai language that linguistic language" wathakam wikhro choeng wiphak” a study by the integrated structure of the text and the language, the language of the context of social and cultural components.

*ผู้ประสานงานหลัก (Corresponding Author)
Email : s.nanchar@yahoo.com

Keyword: the study Thai language, discourse

บทนำ

ในแวดวงการศึกษาภาษาไทยร่วมสมัย คำว่า “discourse” หรือ “Discourse” เป็นศัพท์วิชาการที่อยู่ ในกระแสความสนใจศึกษาอย่างแพร่หลาย ผู้รู้แต่ละท่านได้นิยามศัพท์ดังกล่าวเป็นภาษาไทยไว้แตกต่างกัน เช่น ปริจเฉท สัมพันธสาร วจนะ ข้อความต่อเนื่อง และวาทกรรม อย่างไรก็ตาม แม้จะเกิดแวดวงคำศัพท์ที่แตกต่างกัน หลายชื่อเนื่องจากแนวคิดที่แตกต่างกัน แต่การศึกษานี้มีลักษณะร่วมกันคือ การศึกษาหน่วยทางภาษาที่มนุษย์ใช้ในการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน โดยเป็นหน่วยทางภาษาที่ปรากฏต่อเนื่องกันในระดับที่สูงกว่าประโยค อาจแสดงออกมา ในลักษณะของการพูด (spoken) หรือการเขียน (written)

เมื่อพิจารณาตามนิยามของคำว่า “discourse” ในผลงานของนักวิชาการไทยพบว่า ปรากฏคำศัพท์ที่ใช้ เรียกแตกต่างกันไปตามมุมมองของนักภาษาศาสตร์คนไทยในแต่ละสถาบัน เช่น “ปริจเฉท” “วจนะ” “ภาษาระดับ ข้อความ” และ “สัมพันธสาร” โดยเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นนับเป็นระยะเวลาประมาณ 30 กว่าปีแล้ว ดังที่ Burutpat, S. (2009 : 11,15) กล่าวว่า การเรียนการสอน การวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความในประเทศไทย เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี 2524 ที่มหาวิทยาลัยมหิดล ต่อมานักภาษาศาสตร์คนไทยที่ไปศึกษาต่อปริญญาเอก ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้เขียนผลงานวิทยานิพนธ์ด้านภาษาระดับข้อความออกมาและได้กลับมาสอนระดับ บัณฑิตศึกษา ทำให้เกิดผลงานด้านภาษาระดับข้อความเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะเน้นศึกษาโครงสร้างโดยรวม ข้อความที่เป็นแก่น อ้างอิงและการใช้รูปแทน คำนาม และการเชื่อมโยงความโดยความสนใจของแวดวง ภาษาไทยนั้นปรากฏงานวิจัยเกี่ยวกับ “การเชื่อมโยงความ” กันอย่างแพร่หลาย

ส่วนคำว่า “Discourse” ได้รับความนิยามอย่างแพร่หลายในทางสังคมศาสตร์ จากผลงานของ Charoegasinoran, C. (1999 : 3-4) ใช้คำศัพท์นิยามว่า “วาทกรรม” หมายถึง ระบบในการสร้าง/ผลิต (constitue) เอกลักษณ์ (identity) และความหมาย (significance) ให้แก่สรรพสิ่งต่างๆที่ห่อหุ้มเราอยู่ ไม่ว่าจะ เป็นความรู้ ความจริง อำนาจหรือตัวตนของเราเอง นอกจากนี้วาทกรรมยังทำหน้าที่ตรงสิ่งๆที่สร้างขึ้นให้ดำรงอยู่ และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง (valorize) ซึ่งสื่อให้เห็นว่าความเกี่ยวพันของการกระทำทางสังคมที่มา จากคำพูดของบุคคล เป็นการชี้ให้เห็นนัยสำคัญเรื่องการใช้ภาษาและมุมมองทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา ปัจจุบัน “Discourse” กำลังอยู่ในความสนใจของนักวิชาการภาษาไทยใช้ศัพท์เรียกว่า “วาทกรรมวิเคราะห์เชิง วิพากษ์” ตามการนิยามของ Panphothong, N. (2013) อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดังนั้นในบทความนี้จะมุ่งนำเสนอความรู้เกี่ยวกับการเชื่อมโยงความ วาทกรรม และ วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ เพื่อให้เห็นพัฒนาการและแนวคิดของการศึกษาภาษาระดับข้อความในปัจจุบัน อันอาจจะทำให้เห็นทิศทางการศึกษาภาษาระดับข้อความในอนาคต

1. การเชื่อมโยงความ : การศึกษาเน้นมิติทางภาษา

1.1 แนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการเชื่อมโยงความ

ภาษาระดับข้อความ หมายถึง หน่วยในภาษาที่อยู่ในระดับเหนือกว่าประโยคหรือใหญ่กว่าประโยค ในที่นี้คำว่าเหนือ หรือ ใหญ่กว่าประโยค หมายถึง บริบท (context) หรือสถานการณ์ในการสื่อสาร ซึ่งอาจต้อง อาศัยทั้งรูปภาษา (เสียง คำ วลี ประโยค) หรือภาษาไร้ถ้อยคำ แต่สามารถสื่อสารกันได้เข้าใจในบริบท หรือ สถานการณ์การสื่อสารนั้น

ตัวอย่าง “พื้นเปียก”

หากข้อความ “พื้นเปียก” เป็นป้ายข้อความตั้งพื้นหน้าห้องน้ำ มีโครงสร้างประโยคความเดียวหนึ่ง ประโยค ใช้รูปประโยคบอกเล่าเพื่อสื่อสารแสดงเจตนาเตือนบุคคลที่จะเดินผ่านบริเวณที่ข้อความนี้ปรากฏอยู่ ให้ ระวังพื้นเปียก ข้อความที่อยู่ในบริบทการสื่อสารนี้เป็นภาษาระดับข้อความ

ดังนั้น การศึกษาภาษาระดับข้อความ หมายถึง การศึกษาข้อมูลจากภาษาพูด ภาษาเขียน ที่ใช้ในการสื่อสาร อยู่ในบริบทใดบริบทอย่างใดอย่างหนึ่ง และมีความหมายแฝงอยู่ว่า ภาษามีหน้าที่ในการสื่อสาร ผู้พูดมีเจตนาหรือจุดมุ่งหมายในการสื่อสาร

การศึกษาภาษาระดับข้อความในภาษาไทยนั้นได้พัฒนามาจากแนวคิดของนักภาษาศาสตร์ชาวต่างประเทศ คือ Halliday (1976) ได้กล่าวถึงภาษาที่ใหญ่กว่าประโยคหรือ discourse ไว้ในหนังสือ “Cohesion in English” ว่า คือ หน่วยภาษาที่มีลักษณะความเรียงเป็น (Text) เป็นหน่วยภาษาที่ใหญ่กว่าประโยค แต่ละประโยคสัมพันธ์กันในด้านความหมายเกิดจากกลไกทางภาษาที่เรียกว่าการเชื่อมโยงความ (cohesion) โดยประโยคนั้นสัมพันธ์กับความหมายและบริบททางภาษา ดังนั้นการศึกษา discourse จึงมีปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ คือ เจตนาของผู้ส่งสาร การตีความของผู้รับสาร และสถานการณ์ในการสื่อสาร

Longacre (1983) นักภาษาศาสตร์คนสำคัญที่ศึกษาภาษาของกลุ่มชนต่างๆมาอย่างหลากหลายและมีการค้นพบว่ามีปรากฏการณ์ทางภาษาและไวยากรณ์ที่ต้องอาศัยการอธิบายในระดับที่เหนือกว่าประโยคลองเอเคอร์จึงได้จัดประเภทของข้อความตามรูปแบบของโครงสร้างโดยอาศัยเกณฑ์ความสำคัญกับตัวละคร/ผู้กระทำ (agent orientation) และการเรียงลำดับเวลา (temporal succession) ทำให้สามารถจัดภาษาระดับข้อความออกเป็น 4 ประเภท คือ ประเภทเรื่องเล่า (Narrative discourse) ประเภทอธิบายความ (Expository discourse) ประเภทโน้มน้าว หรือสั่งสอน (Hortatory discourse) และประเภทกระบวนการ (Procedural discourse) สำหรับการศึกษาภาษาระดับข้อความในมิติภาษา หรือเน้นโครงสร้างทางภาษาในประเทศไทยนั้น มีผลงานออกเผยแพร่ในแวดวงวิชาการ มีงานวิจัยสำคัญๆที่รู้จักกันแพร่หลาย มีชื่อเรียกที่สะท้อนแนวคิดมุมมองที่แตกต่างกันออกไป เช่น งานของ Burutpat, S. (1994) เรียกว่า “วจนะ” มีมุมมองเกี่ยวกับประเภทของข้อมูล การใช้คำศัพท์เน้นข้อมูลที่มาจากภาษาพูด การเก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้บอกภาษาที่บอกเล่าหรือเรื่องเล่าเป็นสำคัญ Wongwipanon, P. (1987) เรียกว่า “ปริจเฉท” มีมุมมองต่อการใช้ศัพท์คำนี้ว่า การศึกษาหน่วยของภาษาที่มีรูปโครงสร้างในระดับที่สูงกว่าประโยคนั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด งานวิจัยของ Bumrungrak, C. (1996) เรียกว่า “ภาษาระดับข้อความ” เพราะมีมุมมองว่า ภาษาระดับข้อความนั้นอาจเป็นคำพูดหรือข้อเขียนที่ต่อเนื่อง และเป็นหน่วยทางภาษาที่ใหญ่กว่าประโยค และ Prasitrattasin, A. (2001) เรียกว่า “สัมพันธ์สาร” มีแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารและเน้นแง่มุมเกี่ยวกับหน่วยทางภาษาที่มีองค์ประกอบภายใน โดยเฉพาะการเชื่อมโยงสัมพันธ์ที่ทำให้เป็นหน่วยเดียวกันหรือสื่อสารเรื่องเดียวกันเป็นหลัก

อย่างไรก็ตามแม้จะมีชื่อเรียกในการศึกษาภาษาระดับข้อความ (discourse) ที่แตกต่างกัน แต่งานวิจัยดังกล่าวมีแนวคิดร่วมในการศึกษามิติทางภาษา หรือศึกษาโครงสร้างของภาษาไทย จากการใช้บริบทหรือสถานการณ์ในการสื่อสารจากภาษาที่ปรากฏอยู่ ซึ่งพัฒนามาจากแนวคิดของ Halliday (1976) และ Longacre (1983)

1.2 ตัวอย่างงานวิจัยเกี่ยวกับการเชื่อมโยงความ

แนวคิดการเชื่อมโยงความของ Halliday (1976) และ Longacre (1983) ที่มีอิทธิพลและพัฒนาสู่งานวิจัยการเชื่อมโยงความในภาษาไทยมาอย่างต่อเนื่อง เช่น งานวิจัยของ Bumrungrak, C. (1996) เรื่องการวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความประเภทต่าง ๆ ในภาษาไทย ที่นำแนวคิดของ Longacre มาใช้ในการวิจัย โดยนิยามว่า ภาษาระดับข้อความ หมายถึง ภาษาที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสารทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนในสถานการณ์ที่เป็นจริง เพื่อทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งและมีวัตถุประสงค์ การใช้ภาษาในสถานการณ์ในที่นี้คือ สถานการณ์ทางภาษาที่ปรากฏและสถานการณ์อื่นประกอบ เช่น บริบท สิ่งแวดล้อม กิริยาท่าทางความเชื่อ เป็นต้น

ต่อมาแนวคิดการเชื่อมโยงความได้ขยายผลเป็นงานวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษาอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะการเชื่อมโยงความ เช่น วิทยานิพนธ์ดุษฎิบัณฑิตเรื่องหน่วยเชื่อมโยงปริจเฉทภาษาไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึง

ปัจจุบัน ของ Charatcharungkiat, T. (2000).วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต เรื่องการใช้รูปแทนคำนามเพื่อบอกความ ต่อเนื่องในข้อเขียนภาษาไทย ของ Maneerot, P. (1986) เรื่องลักษณะการเชื่อมโยงความในภาษาระดับ ข้อความในภาษาไทยถิ่นเหนือจังหวัดเชียงใหม่ ของ Nawik, P. (1990). เรื่องลักษณะการเชื่อมโยงความในการ รายงานข่าวอาชญากรรมของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ : การศึกษาภาษาระดับข้อความ ของ Aphanthanaphon, N. (1991). เรื่องลักษณะการเชื่อมโยงความในศิลาจารึกอีสานระหว่างพุทธศักราช 1893-2466 ของ Charoenporn, T. (1991). เรื่องการใช้กลไกในการเชื่อมโยงความในภาษาพูดและภาษาเขียนของเด็กวัย 7-9 ปี ของ Sawangsak, P. (1993) เรื่องการเชื่อมโยงความในการรายงานข่าวทางโทรทัศน์ : ข่าวอ่านกับข่าวสดแบบ ไม่มีบท ของ Ngampradit, S. (1997) เรื่องการศึกษาเปรียบเทียบการเชื่อมโยงความในรายการสารคดีและสาร คดีแปลทางโทรทัศน์ ของ Sinlapasart,P. (2004). เรื่องการเชื่อมโยงความในจารึกล้านนา Chindarak, C. (2013). เรื่องลักษณะการเชื่อมโยงความในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ของ Leelaphonpinit, S. (2004) เรื่องการเชื่อมโยงความในหมายรับสั่งสมัยกรุงธนบุรีและสมัยรัชกาลที่ 1 ของ Tantichitcharu, P. (2005) เรื่องการเชื่อมโยงความในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ของ Biamukda, P. (2007) เรื่องการศึกษาเปรียบเทียบกลวิธีการเชื่อมโยงความในนวนิยายที่แปล จากต้นฉบับภาษาอังกฤษและภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย ของ Ngamom, C. (2008). และเรื่องการศึกษา วิเคราะห์ภาษาระดับข้อความที่ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญา ของ Bunnag,P. (2012) งานวิจัยเหล่านี้ส่วนใหญ่ใช้กรอบแนวคิดของ Halliday (1976) และ Longacre (1983) เป็นแนวทางทางในการศึกษา

ปัจจุบันการศึกษาภาษาระดับข้อความที่เน้นมิติภาษายังคงได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่อง แต่ไม่ แพร่หลายเหมือนที่ผ่านมา และการศึกษาภาษาระดับข้อความที่เน้นมิติที่ภาษาได้พัฒนามาใช้กรอบแนวคิด ทฤษฎีใหม่ๆ เช่น ทฤษฎีไวยากรณ์ระบบ-หน้าที่ (SystemicFunctional Grammar) ของ Halliday (1994) ที่ พัฒนาแนวคิดต่อจากงานของ Firth โดยให้เป็นทฤษฎีที่เน้นทางด้านหน้าที่และความหมายมากกว่ารูปแบบหรือ โครงสร้าง ระบบในทฤษฎีนี้มีลักษณะเป็นเซตของตัวเลือกต่างๆ และเงื่อนไขของแต่ละตัวเลือกตามเงื่อนไข หน้าที่การใช้ ไม่ใช่ระบบที่เน้นโครงสร้างองค์ประกอบ แนวคิดพื้นฐานของนักไวยากรณ์หน้าที่นี้เชื่อว่าการสื่อสาร เป็นหน้าที่สำคัญของภาษา เมื่อมองภาษาในรูปเพื่อการสื่อสารเป็นสำคัญ จึงมองแยกออกจากสถานการณ์การใช้ ภาษาไม่ได้ จึงปฏิเสธความคิดที่มองไวยากรณ์เป็นแบบเอกเทศ (autonomous) (ปัจจัยภายนอกไม่มีผลต่อ กฎไวยากรณ์ กฎต่างๆเป็นเรื่องภายใน หรือพูดง่ายๆ ว่าวากยสัมพันธ์เป็นระบบปิดในตัว (self-contained system)) แต่มองแบบเชื่อมโยงกับสังคมวัฒนธรรม(sociocultural) และปริชาน (cognition) และมอง ไวยากรณ์ไปถึงระดับที่สูงกว่าประโยค นอกจากนี้ นักไวยากรณ์หน้าที่ยังมีความสนใจในแบบลักษณ์ภาษา (typology) ส่วนการเรียนรู้ภาษาก็มองว่าเป็นการสร้าง(constructionist) มากกว่าจะเป็นการรับ(acquire) (Arunmanakul, W., 2010: 7,105)

งานวิจัยที่ใช้ทฤษฎีไวยากรณ์ระบบ-หน้าที่ (SystemicFunctional Grammar) ได้แก่ ดุษฎีนิพนธ์ของ Thanwaporn Nakim (2010) เรื่อง A discourse analysis of Thai historical texts from Sukhothai period to the present : systemic functional approach เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงประวัติที่นากรอบทฤษฎี ใหม่มาใช้ในงานวิจัยอย่างน่าสนใจ แนวคิดของ Angkaphanitchakit, C. (2014) เขียนตาราเรื่องการวิเคราะห์ ข้อความ มุ่งให้ความรู้ในการใช้แนวทางการวิเคราะห์ข้อความ แต่มีความแตกต่างจากการศึกษาภาษาระดับ ข้อความที่เน้นเชิงโครงสร้าง (Structuralism) แนวเดิมอยู่บ้างเนื่องจากผู้เขียนใช้มุมมองของนักภาษาศาสตร์เน้น หน้าที่ (Functionalism) และเน้นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Interactionalism) ซึ่งน่าสังเกตว่างาน เขียนนี้แม้ผู้เขียนจะอธิบายว่าเน้นมิติภาษา แต่มีลักษณะร่วมของการวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความบางประการที่ เน้นที่เน้นมิติทางภาษากับมิติสังคมไว้ด้วยกัน

2. วาทกรรม : การศึกษาเน้นมิติทางสังคม

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรม

วาทกรรม หรือ “Discourse” เป็นเรื่องที่ได้รับ ความสนใจจากนักวิชาการร่วมสมัยเป็นอย่างมาก ในฐานะที่เป็นชุดความคิดซึ่งสามารถนำไปใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่างๆ ทางสังคม การเมือง วัฒนธรรม ตลอดจนภาษาและวรรณกรรมได้อย่างหลากหลาย และเปิดมิติของการตีความประเด็นต่างๆ ในมุมมองที่แปลกใหม่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง คำว่า “วาทกรรม” เป็นคำที่ สมเกียรติ วันทะนะ อาจารย์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นำมาใช้เป็นคนแรกเพื่อแทนคำว่า “Discourse” เป็นศัพท์ที่ใช้อ้างอิงในวงวิชาการของไทย ได้รับอิทธิพลมาจากนักคิด นักเขียนชาวฝรั่งเศสชื่อ มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วง ค.ศ. 1926-1984 เป็นนักปรัชญาในสายสกุลหลังโครงสร้างนิยม (Post structuralism) วาทกรรมมีความหมายได้หลายอย่าง ขึ้นอยู่กับมุมมองและทฤษฎีพื้นฐานอาจเป็นเพราะว่าวาทกรรมศึกษาเป็นสาขาที่เติบโตมาจากการศึกษาคาบเกี่ยวในสหสาขาวิชาได้แก่ ภาษาศาสตร์ มานุษยวิทยา ปรัชญา สัตววิทยา จิตวิทยา สังคมวิทยา วัฒนธรรมศึกษา วรรณคดี และการสื่อสาร

แนวคิดวาทกรรมกับการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse and Discourse Analysis) ของมิเชลล์ ฟูโกต์ คือ ระบบและกระบวนการในการสร้าง/ผลิต (Constitute) เอกลักษณ์/อัตลักษณ์ (Identity) และความหมาย (Significance) ให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคมที่ห่อหุ้มเราอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง นอกจากนั้นแล้ว วาทกรรมยังคงทำหน้าที่ที่ตรงสิ่งที่สร้างขึ้นมาขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง (Valorize) จนกลายเป็นวาทกรรมหลัก (Dominant Discourse) ขึ้นมาในสังคม และยังคงมองว่า วาทกรรม คือระบบที่ทำให้การพูด/การเขียนถึง (รวมทั้งการปฏิบัติ) ในเรื่องต่าง ๆ ในสังคมหนึ่ง ๆ เป็นไปได้ เพราะวาทกรรมจะเป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์ เงื่อนไข และกลไกต่าง ๆ ในการพูด การเขียน (รวมทั้งการปฏิบัติ) ในเรื่องราว/ในรูปแบบต่าง ๆ ด้วย (Charoensinolan, C., 1999 :19-20)

จากที่กล่าวมาในข้างต้นจะทำให้เห็นว่า วาทกรรมเป็นมากกว่าเรื่องของภาษา คำพูด หรือถ้อยแถลง อย่างที่มีกนิยมนำเข้ากัน แต่วาทกรรมนั้นมีสิ่งที่เรียกว่าเป็นภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรม (Discursive Practices) ในรูปแบบต่าง ๆ อยู่ ซึ่งรวมถึงจารีตปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อ คุณค่า และสถาบันต่าง ๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ ด้วย ในงานเขียนของอาจารย์ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร ได้ยกคำกล่าวของ มิเชลล์ ฟูโกต์ ในหนังสือชื่อว่า “Politics and the study of discourse” ว่า วาทกรรมถูกสร้างขึ้นจากความแตกต่างระหว่างสิ่งที่สามารถพูดได้อย่างถูกต้องในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (ภายใต้กฎเกณฑ์และตรรกะชุดหนึ่ง) กับสิ่งที่ถูกพูดอย่างแท้จริง สนามของวาทกรรมในขณะใดขณะหนึ่งก็คือกฎเกณฑ์ว่าด้วยความแตกต่างนี้ ฉะนั้น วาทกรรมจึงสร้างสรรพสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา ภายใต้กฎเกณฑ์ชุดหนึ่ง กฎเกณฑ์นี้จะเป็นตัวกำหนดการดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลง หรือ การเลือนหายของสรรพสิ่ง นั่นคือควบคู่ไปกับสิ่งต่าง ๆ ที่สังคมสร้างขึ้น ยังมีการสร้างและการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ถูกพูดถึงโดยวาทกรรมอีกด้วย” เอกลักษณ์และความหมายในความคิดของฟูโกต์ นั้นเป็นเรื่องของการใช้อำนาจและความรุนแรงเข้าไปบังคับยึดเยียดให้เป็นของวาทกรรมชุดหนึ่ง และขณะเดียวกันวาทกรรมดังกล่าวนั้นก็ก็จะเก็บกด บดบัง ปิดกั้น ขจัด หรือทำลายมิให้สิ่งที่แตกไปจากเอกลักษณ์และความหมายของสิ่งที่วาทกรรมนั้นสร้างขึ้นปรากฏตัวขึ้น มากกว่าเป็นเรื่องของการผูกติดกันอย่างเหนียวแน่นของคุณสมบัติเฉพาะ (Attributes) บางอย่างในตัวของสิ่งเหล่านั้นเอง ที่ทำให้เป็นอยู่อย่างที่เราเข้าใจกัน เช่น อวัยวะเพศกับความเป็นชาย หรือกับความเป็นหญิง บัตรประจำตัวประชาชน (Identification Card) และหนังสือเดินทาง (Passport) กับความเป็นพลเมือง เหล่านี้เป็นต้น

การศึกษาแนวคิดของฟูโกต์ ผ่านการตีความจากงานเขียนของ Charoensinolan, C. (1999). ในงานเขียนเรื่อง “วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง และความเป็นอื่น” กล่าวโดยรวมแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องวาทกรรม ได้ว่า สิ่งที่เราเรียกว่าวาทกรรมเป็นเรื่องที่มากกว่าเรื่องของภาษา คำพูด หรือ การตีความ แต่เป็น

เรื่องของอำนาจและความรุนแรงที่แสดงออกมาในรูปของภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรม (Discursive Practices) ในสังคม หรือที่ฟูโกต์ กล่าวไว้ในปาฐกถาในงานเขียนเรื่อง “The order of discourse” ว่า “ในทุกๆ ทุกสังคมการผลิตวาทกรรมจะถูกควบคุม คัดสรร จัดระบบ และแจกจ่ายภายใต้กฎเกณฑ์ชุดหนึ่ง ซึ่งมีหน้าที่พลิกแพลงเพื่อให้เรามองไม่เห็นอำนาจ และอันตราย รวมถึงลดถึงความน่าเกลียด น่าสะพรึงกลัวของวาทกรรม เพื่อให้วาทกรรมดังกล่าวดำรงความเหนือกว่า/ความเป็นเจ้าในสังคม

2.2 ตัวอย่างงานวิจัยเกี่ยวกับวาทกรรม

แนวคิดของฟูโกต์ ที่ผ่านการตีความผ่านจากงานเขียนของ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร มีอิทธิพลต่องานวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์และนิเทศศาสตร์ เช่น งานวิจัยเรื่องวาทกรรมการพัฒนาของรัฐไทย : พ.ศ. 2504-2539 ของ Phensri, C. (2000). งานวิจัยเรื่องวาทกรรมการสร้างความจริงเชิงรัฐศาสตร์กับนิติศาสตร์ของหนังสือพิมพ์ในคดีปกปิดทรัพย์สินของ ทักษิณ ชินวัตร ของ Treetip, S. (2001). เรื่องการสื่อสารเพื่อสร้างวาทกรรมบรรษัทภิบาล ของบริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) ของ Sinlapasart, P. (2004) งานวิจัยเรื่องวาทกรรมวิเคราะห์ของสนธิ ลิ้มทองกุล ในรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ ของ Anekawang, T. (2005). และงานวิจัยเรื่องวาทกรรมการเมืองไทยผ่านภาษาในบทบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ระหว่างการประชุม 193 วัน ของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย Phaisansub, A. (2009).

กล่าวได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับการนิยามการศึกษา “วาทกรรม” เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศไทยจากการนำแนวคิดของฟูโกต์ โดยนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร และพัฒนาสู่งานวิจัยด้านสังคมศาสตร์ กระทั่งนำไปสู่การศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

3. วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ : การศึกษาเน้นมิติทางสังคมและวิถีปฏิบัติที่สัมพันธ์กับภาษาและการใช้

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) หรือเขียนโดยย่อว่า CDA ซึ่งถือเป็นแนวคิดหนึ่งในการวิเคราะห์วาทกรรม ด้วยการใช้ความรู้ทางภาษาและสังคมประกอบการวิเคราะห์ นอกจากนี้ วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ยังเป็นแนวทางการศึกษาที่จะทำให้เห็นในเรื่องของอำนาจ (Power) การครอบงำ (Dominance) อุดมการณ์ (Ideology) ความไม่เท่าเทียมกัน (Hegemony) ชนชั้นทางสังคม (Class) เพศภาพ หรือเพศภาวะ (Gender) และ เชื้อชาติ (Race) เป็นต้น โดยอาศัยภาษาที่สื่อผ่านตัวบทและบริบททางสังคม

แนวคิดสำคัญของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ คือ นอร์แมน แฟร์คลาฟ (Fairclough, N., 1995) ได้ให้วัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปฏิบัติการทางสังคมและภาษา ด้วยการหาความเป็นธรรมชาติในกระบวนการทางสังคมและคุณสมบัติของภาษาในตัวบทต่างๆ ซึ่งวิธีการวิพากษ์ก็จะเน้นที่การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบท กระบวนการทางสังคมและความสัมพันธ์ของอุดมการณ์ อำนาจ การครอบงำ ความไม่เท่าเทียมกัน ชนชั้นทางสังคม เพศภาพ หรือ เชื้อชาติ เป็นต้น จากความคิดดังกล่าว แฟร์คลาฟจึงเสนอกรอบความคิดมิติทางวาทกรรมและมิติในการวิเคราะห์วาทกรรม ประกอบด้วย

1) บท (Text) ได้แก่ ภาษาพูดและภาษาเขียน ทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา ซึ่ง Hongladarom, K. & Iamanon, C., 2006 : 112) กล่าวว่า คำว่า ตัวบท นักภาษาศาสตร์ส่วนใหญ่เห็นว่ามี ความหมายเหมือนกับคำว่า ปริจเฉท (discourse) คือ ข้อความระดับที่สูงกว่าประโยค เพราะเป็นผลมาจากภาษาสามารถรวมกันจนกลายเป็นโครงสร้างทางความหมาย ส่วนตัวบทในความคิดของ แฟร์คลาฟ คือ ข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์เพื่อศึกษากลิ้งทางภาษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน วัจนภาษาและอวัจนภาษาโดยแฟร์คลาฟ (1995) เห็นว่า ตัวบทแต่ละบท สวมบทบาท 3 ประการในขณะเดียวกัน ได้แก่

- 1.1) Textual function คือ นำเสนอเนื้อหาความในบทให้มีความหมายที่ผูกโยงเข้าใจได้เป็นองค์รวม
- 1.2) Ideational function คือ นำเสนอความคิด ความเชื่อ ความรู้ของชุมชนในสังคม
- 1.3) Interpersonal function คือ ปฏิบัติการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม

2) ปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discourse Practice) ได้แก่ การผลิตตัวบทและการตีความ ตัวบท ซึ่งจะ เป็นความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discourse Practice) และแบบแผนเดิมๆของวาท กรรม (Discourse Conventions) โดยคนทั่วไปจะแสดงความสัมพันธ์ดังกล่าวออกมาไม่ต่างกัน ซึ่งภาคปฏิบัติการ ทางวาทกรรมเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงตัวบท (Text) กับภาคปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (Sociocultural Practice) กล่าวคือ ตัวบทและบริบททางสังคมต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ตัวบทอาจถูกกำหนดโดยบริบททางสังคม วัฒนธรรมผ่านภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม ในขณะที่ตัวบทเองก็อาจมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ด้วยเช่นกัน ดังนั้นการวิเคราะห์วาทกรรมจึงเป็นลักษณะของการศึกษาความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ ระหว่างตัวบท บริบท และกระบวนการสร้างตัวบท ผ่านภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม

3) ปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (Sociocultural Practice) ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่าง ลักษณะเฉพาะของตัวบทที่มีความแตกต่างกันและความซับซ้อนของกระบวนการทางวาทกรรม และ กระบวนการในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม เป็นการวิเคราะห์ถึงบริบทในระดับนามธรรมที่ส่งผลให้เกิด วาทกรรม เช่น อุดมการณ์ (Ideology) อำนาจ (Power) อัตลักษณ์ (Identity) ค่านิยม (Value) ความไม่เท่า เทียมกันหรือความเป็นใหญ่ (Hegemony) ที่ฝังอยู่ในโครงสร้างของสังคม อันจะนำไปสู่การผลิต ผลิตซ้ำหรือเป็น ตัวการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม โดยการศึกษาว่า สังคมทำอะไรและอย่างไรกับวาทกรรม ศึกษาสถานการณ์ในแง่เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม รวมทั้งศึกษา สำนวนเชิงสถาบันและองค์กรของวาทกรรมที่เกิดขึ้น ดูว่าสถานการณ์เหล่านั้นมีอิทธิพลต่อปฏิบัติการทางวาท กรรมอย่างไรและผลของวาทกรรมที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร ซึ่งการจะเข้าใจบริบทดังกล่าวได้นั้น จะต้องอาศัยการมี ภูมิหลัง การมีประสบการณ์ร่วม หรือมีความรู้ในบริบทนั้น ๆ เป็นอย่างดี โดยส่วนใหญ่แล้วพบว่าบริบทดังกล่าว มักจะนามาจากสภาพสังคมและวัฒนธรรมในช่วงนั้น ๆ

แวนไดจ์ (Van Dijk, 2008: 6-7) กล่าวว่า การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ เป็นรูปแบบหนึ่งในการ ศึกษาวิเคราะห์วาทกรรม โดยการวิเคราะห์ถึงการใช้อำนาจในทางที่ผิด การครอบงำ และความไม่เท่าเทียม กันของสังคมในตัวบทที่แสดง ผลิตซ้ำ และต่อต้านในบริบททางสังคมและการเมือง ดังนั้นการวิเคราะห์วาทกรรม เชิงวิพากษ์จึงอาจทำให้เข้าใจ ตีแผ่ และต่อต้านความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมได้ แนวคิดสำคัญของแวนไดจ์ที่ แตกต่างจากแฟร์คลาฟ คือ การใช้มุมมองปริชาน (cognition)

3.2 ตัวอย่างงานวิจัยเกี่ยวกับวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในภาษาไทยที่พัฒนามาจากแนวคิดของฟูโกต์ที่เน้น ความสัมพันธ์หรือมิติทางสังคมเป็นหลัก ต่อมาแฟร์คลาฟ และแวนไดจ์ ได้พัฒนาแนวคิดของ ฟูโกต์เพื่อนำมา ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปฏิบัติการทางสังคมและภาษา

แนวคิดดังกล่าวปรากฏในงานวิจัยด้านภาษาศาสตร์ภาษาไทยเรื่องแรกของ Hongladarom, K. (2000) เรื่องปริศนาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย : การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ และ Charoenkiatbowon, K. (2000) เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับมุมมองในข่าววัดพระธรรมกายใน หนังสือพิมพ์ไทย งานวิจัยทั้งสองเป็นการศึกษาการรายงานข่าวในหนังสือพิมพ์รายวันซึ่งเป็นวาทกรรมที่ แฟร์หลายไปสู่คนจำนวนมากในสังคม

ต่อมา Phanphotong, N. (2013) เขียนหนังสือ ชื่อวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ : ตามแนว ภาษาศาสตร์ ทำให้เห็นแนวคิดและวิธีวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์แบบภาษาศาสตร์ นอกจากนั้นยังนำเสนอให้ เห็นแนวทางหรือกรอบการวิเคราะห์เพื่อนำมาใช้ศึกษาข้อมูลภาษาไทย

ปัจจุบันแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ กำลังได้รับความสนใจจากนักวิชาการในแวดวงภาษาไทย ดังเห็นจากงานวิจัยในระยะต่อมาที่ใช้กรอบแนวคิดดังกล่าวที่สื่ออุดมการณ์เกี่ยวกับเพศสภาพ เช่น งานวิจัยที่ ศึกษาค่านิยมเกี่ยวกับความงามในโฆษณาเครื่องสำอางของ Phongudom, R. (2005). งานวิจัยที่ศึกษาความ

เป็นแม่ในโฆษณาของ Soithongdee, S. (2010). งานวิจัยที่ศึกษาความเป็นชายในโฆษณาของ Kaewchanket, W. (2010). การศึกษาการประกอบสร้างความเป็นหญิงและความเป็นชายที่สะท้อนความเหลื่อมล้ำหรืออคติเกี่ยวกับเพศ ข้อมูลที่ศึกษามีทั้งนิตยสาร รายงานข่าวในหนังสือพิมพ์รายวัน แบบเรียน งานวิจัยในกลุ่มนี้ได้แก่งานวิจัยที่ศึกษาความเป็นหญิงในนิตยสารของ Angsuwiriya, C. (2008) งานวิจัยที่ศึกษาพาดหัวข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์รายวันของ Khlaisingto, P. (2010). และงานวิจัยที่ศึกษาความเป็นหญิงและความเป็นชายในแบบเรียนวิชาภาษาไทยชั้นประถมศึกษาของ Sukvisit, W. (2011)

นอกจากนั้นม้งานวิจัยเกี่ยวกับอุดมการณ์เกี่ยวกับกลุ่มคนชายขอบในสังคมไทย เช่น งานวิจัย Hongladarom, K. & Iamanon, C. (Editors). (2006) ที่ศึกษาอุดมการณ์เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในภาคใต้ งานวิจัยของ Sudcharoen, M. (2009) ที่ศึกษาอุดมการณ์เกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวในการรายงานข่าวหนังสือพิมพ์ งานวิจัยที่ศึกษาการนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองของกลุ่มเกย์ในวาทกรรมออนไลน์ของ Busabokkaew, T. (2010).

อุดมการณ์ที่เกี่ยวกับประเด็นถกเถียงในสังคมหรือเหตุการณ์สำคัญ เช่น งานวิจัยที่ศึกษามุมมองในข่าววัดพระธรรมกายของ Charoenkiatbowon, K. (2000) งานวิจัยที่ศึกษาอุดมการณ์เกี่ยวกับเขมรในรายงานข่าวเหตุการณ์เผาสถานทูตไทยของ Puaapattanakun, C. (2005) งานวิจัยที่ศึกษาการรายงานข่าวกรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหารของ Pichetphan, N. (2010) และงานวิจัยที่ศึกษาภาพแทนนักโทษประหารและการประหารชีวิตในการรายงานข่าวของ Suriya, T. (2011) งานวิจัยที่สื่ออุดมการณ์หรือภาพแทนที่นักการเมืองสื่อในวาทกรรมสาธารณะ งานวิจัยใน กลุ่มนี้มุ่งศึกษาอุดมการณ์ที่นักการเมืองสื่อเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ฝ่ายตนหรือภาพด้านบวกของตนเองและด้านลบของฝ่ายตรงข้าม

นอกจากนั้นม้งานวิจัยวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาวาทกรรมบางประเภทในฐานะสารทางอุดมการณ์ ผู้วิจัยได้เจาะจงวิเคราะห์อุดมการณ์ใดโดยเฉพาะ แต่สนใจอุดมการณ์ทุกชุดที่ปรากฏในวาทกรรมที่เลือกศึกษา เช่น ศึกษาแบบเรียนเพื่อตอบคำถามว่า แบบเรียนดังกล่าวสื่ออุดมการณ์ใดไปสู่เด็กบ้าง มีเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจลักษณะใดแฝงอยู่ เช่นการศึกษานิทานภาพสำหรับเด็กของ Wongbiaesaj, S. et al. (2004). งานวิจัยเรื่องแบบเรียนวิชาภาษาไทยชั้นประถมศึกษา ของ Sukvisit, W. (2011) งานวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในเรื่องเล่าสำหรับเด็กในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พ.ศ. 2523-2553 ของ Cheechang, U. (2012) และงานวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมการพยากรณ์ ดวงชะตา: การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Puaapattanakun, C. (2005)

แนวทางการวิเคราะห์ที่งานวิจัยในภาษาไทยส่วนใหญ่นำมาใช้ก็คือ กรอบมิติทั้งสามของ วาทกรรมของ แพร่เคลลาฟ เป็นแนวทางที่เน้นการวิเคราะห์ตัวบท ดังนั้นงานวิจัยที่ใช้แนวทางนี้จึงให้ความสำคัญแก่การวิเคราะห์ภาษาระดับต่างๆในตัวบทและสหบท งานวิจัยส่วนใหญ่ในภาษาไทยก็เข้าไปในแนวทางนี้ กล่าวคือจะพิจารณากลวิธีทางภาษาตั้งแต่การเลือกใช้คำศัพท์ วลี โครงสร้างประโยค ความหมายแบบต่าง ๆ ไปจนถึงสหบท นอกจากจะเน้นตัวบทแล้ว กรอบมิติทั้งสามของแพร่ เคลลาฟยังเน้นให้มีการวิเคราะห์ วิธีปฏิบัติทางวาทกรรมและวิธีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรมด้วย งานวิจัยในภาษาไทยบางเรื่องจะพิจารณา วิธีปฏิบัติทั้งสองตามที่แพร่เคลลาฟเน้น แต่บางเรื่องจะกล่าวถึงปริบทโดยภาพรวม แต่ละเรื่องให้น้ำหนักแก่การพิจารณาปริบทมากน้อยแตกต่างกันไป เห็นได้ว่าแม้งานวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในภาษาไทยจะครอบคลุมหัวข้อหลากหลายไม่ว่าจะเป็นเรื่อง เพศสภาพ คนชายขอบ การเมือง ประเด็นขัดแย้งในสังคม แต่ในแต่ละหัวข้อก็ยังม้งานวิจัยอยู่จำนวนน้อย ดังนั้นจึงยังมีข้อมูลและประเด็นที่รอการศึกษาวิจัยอยู่อีกมากมาย

บทสรุป

การนิยามศัพท์คำว่า “discourse” ที่เขียนด้วย “d” เล็ก กับ “Discourse” ที่เขียนด้วย “D” ใหญ่ นั้นทำให้เห็นมุมมองของการศึกษาภาษาระดับข้อความในประเทศไทยว่ามี 2 มิติด้วยกัน คือ ใช้ discourse เมื่อ

ต้องการจะกล่าวถึงในมิติของภาษาจะตรงกับศัพท์ในภาษาไทยที่เรียกว่า “ข้อความ” “วจนะ” “ปริเฉท” “และสัมพันธ์สาร” ซึ่งปรากฏผลงานออกมาในลักษณะการเชื่อมโยงความอย่างแพร่หลาย และใช้ Discourse เมื่อต้องการจะกล่าวถึงมิติทางสังคมและวิถีปฏิบัติทางสังคมที่สัมพันธ์กับภาษาและการใช้ ซึ่งตรงกับศัพท์ในภาษาไทยว่า “วาทกรรม” ที่ใช้เรียกกันทางสังคมศาสตร์ และต่อมาคำว่า วาทกรรม ได้พัฒนาเป็นศัพท์ที่ใช้กันในทางภาษาศาสตร์ภาษาไทยว่า “วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์” ซึ่งเป็นการศึกษาแบบบูรณาการ คือ ศึกษาโครงสร้างของภาษาระดับข้อความ (มิติภาษา) และพิจารณาการใช้ภาษานั้นจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรม (มิติสังคม) ด้วย

การแยกศัพท์ออกเป็น 2 มิติเช่นนี้ทำให้เห็นว่า การศึกษาภาษาระดับข้อความในภาษาไทยนั้นมิพัฒนาการของการศึกษาที่เชื่อมโยงและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน นอกจากนี้ยังเห็นพัฒนาการของการใช้ทฤษฎีในการศึกษา discourse ออกเป็นแนวคิดที่สำคัญ คือ การศึกษาตามแนวคิดของทฤษฎีโครงสร้างที่มุ่งศึกษาหาระบบและโครงสร้างภาษา ไม่ค่อยสนใจบริบทแวดล้อมนอกตัวภาษา ตามแนวคิดของ Longacre การศึกษาตามแนวคิดของทฤษฎีไวยากรณ์ระบบ-หน้าที่ ของ Halliday and Hassan เป็นการศึกษาหาคำตอบว่าภาษาทำหน้าที่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ใด ภาษาควรมีรูปแบบอย่างไรเพื่อทำหน้าที่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ มุมมองที่สำคัญของทฤษฎีนี้คือ ภาษามีหน้าที่ในการสื่อสาร ดังนี้ หน้าที่สื่อความคิด หน้าที่ปฏิสัมพันธ์ และหน้าที่ในตัวตน และการศึกษาตามสังคมที่มุ่งศึกษาวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีทางสังคมโดยมีศัพท์สำคัญของแนวคิดนี้คือ อุดมการณ์ และ อำนาจ ของ Michel Foucault และต่อมาเป็นการศึกษาแนว วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวคิดของ Norman Fairclough และ Van Dijk ที่มองว่าการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมกับสังคมต้องพิจารณาจากตัวบท (Text) วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse practice) และวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio-cultural practice) นอกจากนี้ Van Dijk ยังมีมุมมองที่แตกต่างจากนักวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์คนอื่นๆ ในเรื่องปริชาน

จากมุมมองของทฤษฎี แนวคิดที่ใช้ศึกษาวิเคราะห์แตกต่างกัน จนเกิดเป็นประเด็นในการศึกษา discourse ในแวดวงภาษาไทยที่แพร่หลาย คือ การเชื่อมโยงความ และในแวดวงสังคมศาสตร์ Discourse คือ วาทกรรม และวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในมุมมองของนักภาษาศาสตร์ปัจจุบัน

เมื่อพิจารณาจากแง่มุมของการศึกษา discourse และ Discourse ในภาษาไทยนั้นทำให้เห็นพัฒนาการของการนำแนวคิดมาศึกษาภาษาอย่างต่อเนื่อง และคาดว่าในอนาคตจะมีมุมมองของการนำแนวคิดใหม่ๆ มาใช้ในการศึกษาต่อไป

Reference

- Anekawang, T. (2005). *Research on the analytical discourse of Sonthi Limthongkul in the Program Weekly in Thailand*. (Master degree thesis). Chulalongkorn University. (In Thai)
- Angkaphanitchakit, C. (2014). *Discourse analysis*. Bangkok.Thammasat University. (In Thai)
- Angsuwiriya, C. (2008). *"Womanhood" in the Women's Magazine (1948-1996): Education The relationship between language and ideology*. (Ph.D. thesis Arts Council). Chulalongkorn University. (In Thai)
- Aphanthanaphon, N. (1991). *The characteristics of the links in the crime reporting of Thairath Newspaper: Text Level Language Education*. (Master's thesis Faculty of Liberal Arts). Thammasat University. (In Thai)
- Arunmanakul, W. (2010). *Teaching materials Linguistic theory course*. (Department of

- Linguistics Arts Council). Chulalongkorn University. (In Thai)
- Baramrungrak, C. (1996). *Language analysis of various types of text in Thai*. Bangkok: Department of Linguistics Faculty of Liberal Arts Thammasat University. (In Thai)
- Biamukda, P. (2007). *Linking the royal royal educational background of King Chulalongkorn*. (Master's thesis). Thammasat University. (In Thai)
- Bunnag,P. (2012). *Analytical study of the text level of language that appears in the Criminal Code*. (Master's thesis). Faculty of Humanities Kasetsart University. (In Thai)
- Burudpat,S. (2009). "Status of linguistics research in Thailand: a study of text language And practical linguistics ". *Journal of Language and Culture* .18(2) (July-December): 12.
- Prasitratsin, A. et al. (2001). *Grammar theory*. Bangkok: Chulalongkorn University. (In Thai)
- Busabokkaew, T. (2010). *Language strategies and presentation of one's own identity by groups "Gay online"*. (Master's thesis Arts Council). Chulalongkorn University. (In Thai)
- Charatcharungkiat, T. (2000). *Thai language discourse linking from the Sukhothai period to the present*. (Thesis Ph.D. Arts Council). Chulalongkorn University. (In Thai)
- Charoenkiatbowon, K. (2000). *The relationship between language and perspective in Wat Phra Dhammakaya news*. In Thai newspapers. (Ph.D. thesis Arts Council). Chulalongkorn University. (In Thai)
- Charoensinolan, C. (1999). *Development discourse: power, knowledge, truth, identity, and Other*. Bangkok: Tara Research and Production Center. Krirk University. (In Thai)
- Charoenporn, T. (1991). *The characteristics of the connection in the northeastern stone inscription between 1893-1966*. (Master's thesis Thammasat University). (In Thai)
- Cheechang, U. (2012). *Relationship between language and ideology in children 's narrative in children's day book*. National 1980 - 2010. (Master's thesis Faculty of Arts). ChulalongkornUniversity. (In Thai)
- Chindarak, C. (2013). *Linking Lanna Inscriptions*. (Master Degree Thesis). Silpakom University. (In Thai)
- Fairclough, Norman. (1995). *Critical Discourse analysis*. London: Longman.
- Halliday, M.A.K. & Rugaiya Hasan. (1976). *Cohesion in English*. London: Longman.
- Hongladarom, K. (2000). *Parachat about ethnic minorities in Thailand: a study of relationships Between language and ideology: research report*. Bangkok: Chulalongkorn University. (In Thai)
- Hongladarom, K. & Iamanon, C. (Editors). (2006). *Looking at society through discourses*. Bangkok: Chulalongkorn University. (In Thai)
- Kaewchanket, W. (2010). *Male Ideology in the Discourse of Advertising Products and Services For Men in men's magazines*. (Master's thesis Arts Council). Chulalongkorn University. (In Thai)
- Khlaingto, P. (2010). *Sexual Ideology in the Headline of Thai Crime: An Analysis Critical Discourse*. (Master's thesis Arts Council). Chulalongkorn University. (In Thai)
- Leelaphonpinit, S. (2004). *The characteristics of the links in the Three Kingdoms version of the*

- Chao Phraya Phraklang (page). (Master thesis). Thammasat University. (In Thai)
- Longacre, R.E. (1983). *The Grammar of Discourse*. New York: Plenum Press.
- Maneerot, P. (1986). *The use of pictures in place of nouns to indicate continuity in Thai writings*. (Master's thesis Arts Council). Chulalongkorn University. (In Thai)
- Nawik, P. (1990). *Characteristics of textual connection in Northern Thai*. Chiangmai Province. (Master's thesis). Thammasat University. (In Thai)
- Ngamom, C. (2008). *Comparative study of linking strategies in novels translated from the original*. English and Japanese into Thai. (Master's thesis). Thammasat University. (In Thai)
- Ngampradit, S. (1997). *Linking news reporting on television: Read news and fresh news*. No chapter. (Master thesis). Thammasat University. (In Thai)
- Phaisansub, A. (2009). *The Thai Board of Directors through language in newspaper editorials. During the 193-day rally of the People's Alliance for Democracy*. Degree thesis (Master of Chulalongkorn University). (In Thai)
- Phanphotong, N. (2013). *Critical discourse analysis based on linguistics*. Bangkok: Project Publish academic textbooks Arts Council Chulalongkorn University. (In Thai)
- Phensri, C. (2000). *Development discourse of the Thai state: 1961-1996*. (Master's thesis). Chulalongkorn University. (In Thai)
- Phongudom, R. (2005). *Relationship between language and beauty values: discourse study. Cosmetic advertising in Thai*. Master's thesis Faculty of Arts, Chulalongkorn University. (In Thai)
- Pichetphan, N. (2010). *The discourse of the Preah Vihear Temple 2008 from the daily newspaper. Thai language: Study of the relationship between language and ideology*. (Master's thesis Arts Council). Chulalongkorn University.
- Puaapattanakun, C. (2005). *Udomtharat about "Khmer" in the Thai newspaper Parachute: The case of the riots*. Embassy of Thailand in Cambodia 2003. (Master Thesis Arts Council). Chulalongkorn University. (In Thai)
- Puupattanakun, C. (2013). *The relationship between language and ideology in horoscope discourse. Analysis of critical discourses*. (Doctor's thesis Faculty of Arts). Chulalongkorn University. (In Thai)
- Sawangsak, P. (1993). *The use of mechanisms to connect the spoken and written language of children ages.7-9 years*. (Master's degree thesis). Thammasat University. (In Thai)
- Silpason, N. (1999). *Comparative study of connection between documentary and documentary programs*. Television Translation. (Master degree thesis). Thammasat University. (In Thai)
- Sinlapasart, P. (2004). *Communication for Corporate Discourse Discourse*. Of Thai cement Company Public Company Limited. (Master's thesis). Thammasat University. (In Thai)
- Soithongdee, S. (2010). *Presentation of motherhood ideology in advertising discourses in Magazines For the family*. (Master's thesis Arts Council). Chulalongkorn University. (In Thai)

- Sudcharoen, M. (2009). *Mano Metaphor about foreign workers in Thai daily newspapers.* (Master's thesis Arts Council). Chulalongkorn University. (In Thai)
- Sukvisit, W. (2011). *The relationship between language and ideology in Thai language textbooks according to Primary education curriculum 1960-2001: a study based on critical analysis discourse.* Ph.D. thesis Arts Council Chulalongkorn University. (In Thai)
- Suriya, T. (2011). *Relationship between language and the image of the death penalty and the death penalty.* In the Thai daily newspaper. (Master's thesis Faculty of Arts). Chulalongkorn University. (In Thai)
- Tantichitcharu, P. (2005). *The connection between the meanings of Thonburi and the reign of King Rama 1.* (Master's thesis Silpakorn University). (In Thai)
- Thanwaporn Nakim. (2010). *A discourse analysis of Thai historical texts from Sukhothai period to the present : systemic functional approach.* Doctoral dissertation, Institute for Languages and Cultures of Asia, Mahidol University
- Treetip, S. (2001). *Communication about creating a good corporate governance discourse.* Of Thai cement company Public Company Limited Master's Degree (Thesis Arts Council). Chulalongkorn University. (In Thai)
- Van Dijk, Teun A. (1997). *Discourse as interaction in society.* In Discourse as interaction. Discourse Studies : Multidisciplinary Introduction, Vol. 2 :1-37. London: Sage.
- Van Dijk, Teun A. (1984). *Prejudice in discourse: an analysis of ethnic prejudice in cognition and conversation.* Amsterdam: John Benjamins.
- Wongbiaesaj, S. et al. (2004). *Award winning picture book for Thai children: an analysis Literary and discourse: research reports.* Chiang Mai: Faculty of Humanities Chiang Mai University. (In Thai)
- Wongwipanon, P. (1987). *"Parchment: A New Perspectives of Thai Synchronic Education."* Language Journal and Thailand Culture. (In Thai)

ผู้เขียน

นางสาวสุภาวดี วสีวิวัฒน์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
เลขที่ 1 ม.4 ตำบลท่าจี้ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80280
e-mail : s.nanchar@yahoo.com